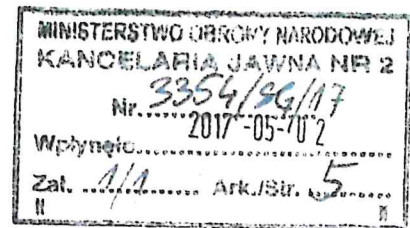

MAZOWIECKI
WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR
ZABYTKÓW

WD.5130.1.24.2015

Warszawa, dnia 27. 04. 2017 roku.

DECYZJA NR 574 /2017

Na podstawie przepisów art. 89 pkt 2, art. 91 ust. 4 pkt 3 i 4, art. 3 pkt 1 i 2, art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003r. Nr 162, poz. 1568 - ze zm.), w trybie art. 104 Kodeksu postępowania administracyjnego (Dz. U. z 1960 r. Nr 30, poz. 168 – ze zm.), w wyniku postępowania administracyjnego przeprowadzonego z urzędu

Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków

orzeka:

wpisać do rejestru zabytków nieruchomych województwa mazowieckiego Gmach główny Sztabu Generalnego Wojska Polskiego (skrzydła nr 1, 1A i 1B), wzniesiony ok. 1939 r. według projektu Stanisława Brukalskiego, położony w Warszawie przy ul. Rakowieckiej 4a

- Niniejszym wpisem obejmuje się budynek – dzieło architektury i budownictwa, położony na terenie działki o numerze ewidencyjnym 11 z obrębu 1-01-03, oznaczony linią w kolorze czerwonym
- załącznik graficzny do niniejszej decyzji stanowi jej integralną część.

Uzasadnienie

Sztab Generalny Wojska Polskiego powołano do życia tuż po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku na czele z generałem Tadeuszem Rozwadowskim, jako centralną instytucję Wojska Polskiego będącą głównym organizatorem Sił Zbrojnych i najważniejszym organem strategicznym. Do modyfikowanych na przestrzeni lat kompetencji instytucji należało dowodzenie i przygotowanie do działań wojennych oraz sprawy organizacyjno-mobilizacyjne. W 1928 został przemianowany na Sztab Główny WP w nawiązaniu do tradycji Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego. W warunkach działań wojennych lat 1919-1920 oraz we wrześniu 1939 roku Sztab wcielano do struktur Naczelnego Dowództwa. Działalność zakończył 18 września 1939 roku. Do funkcjonującej do dziś nazwy „Sztab Generalny” instytucja powróciła w 1945 roku.

Początkowo przez około 20 lat siedziba Sztabu Generalnego mieściła się w dawnym Pałacu Saskim, jednak w latach 30. XX w. podjęto decyzję o wzniesieniu nowego gmachu. Jako lokalizację prestiżowej inwestycji wybrano Mokotów, rejon ulicy Rakowieckiej, który stał się w okresie międzywojennym miejscem innych inwestycji państwowych - w sąsiedztwie powstał Państwowy Instytut Geologiczny projektu Mariana Lalewicza (ukończony w 1930 roku) oraz kompleks Szkoły Głównej projektu Jana Koszczyc-Witkiewicza (pierwszy gmach – Pawilon Doświadczalny otwarto w 1926 roku). Sporządzenie projektu gmachu powierzono doświadczonemu architektowi Stanisławowi Brukalskiemu. Wskutek braku historycznej dokumentacji nie sposób wskazać w jakim zakresie współautorką projektu była Barbara Brukalska, zazwyczaj działająca wspólnie z mężem. Wyrosłe z awangardowych doświadczeń poczucie modernistycznej formy autor projektu dostosował do reprezentacyjnego charakteru architektury oficjalnej, łącząc funkcjonalizm prostych zestawień brylowych z symetryczną kompozycją bloków oskrzydlających dziedzińce oraz ożywiając całość grą faktur z malowniczymi akcentami rustyki. Budynek zrealizowano w latach 1938-39, lecz pełne przenosiny Sztabu Generalnego do nowego obiektu przerwał wybuch wojny.

W czasie okupacji niemieckiej siedziba Sztabu została przekształcona w koszary SS, tzw. SS-Staufferkaserne. W momencie wybuchu Powstania Warszawskiego stacjonowały tam dwa bataliony - batalion ochrony SS oraz 3 batalion zapasowy grenadierów pancernych SS. Łącznie siłom powstańczym w tym rejonie przeciwstawiono około 600 żołnierzy niemieckich wspartych kompanią czołgów. 1 sierpnia 1944 koszary zostały zaatakowane przez żołnierzy AK z batalionu szturmowego „Odwet II” i grupy artyleryjskiej „Granat” 4 Rejonu Obwodu AK Mokotów. Podstawowym zadaniem jednostki

było między innymi natarcie na koszary przy ul. Rakowieckiej oraz gmach Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. Bardzo dobrze uzbrojeni żołnierze SS zdolali odeprzeć polskie natarcie. Po nieudanej próbie przejścia strategicznych punktów powstańcy wycofali się na południe, zaś nazajutrz, w odwecie za atak, oddział SS Stauferkaserne przeprowadził akcję pacyfikacyjną w okolicznych kwartałach zabudowy mieszkalnej. Wszystkich mieszkańców zgromadzono w koszarach, przy czym kobiety z dziećmi zwolniono po upływie doby. Koszary stały się odtąd tymczasowym obozem pracy dla osadzonych. więźniów przetrzymywano w budynku sztabowym nawet do października 1944 roku. W warunkach skrajnego wycieńczenia, zastraszania i częstych egzekucji. Po wojnie do wyremontowanego gmachu na krótko wprowadzili się ministerstwa, a następnie stał się ponownie siedzibą Sztabu Generalnego. Do istotnych prac doszło w latach 70. XX w., gdy przeprowadzono remont i zmianę aranżacji licznych pomieszczeń. Zarazem w latach 50. XX w. przedwojenny gmach uzupełniono od strony północnej o kompleks nowych budynków, wpisany w zastaną osiową kompozycję przestrzenną.

Gmach Sztabu Generalnego oparto na rzucie litery H ze zwróconym frontem do ulicy Rakowieckiej pięciokondygnacyjnym budynkiem głównym (skrzydło 1) wyniesionym w poziomie przyziemia na szeregach żelbetowych słupów oraz trzykondygnacyjnymi skrzydłami ujmującymi frontowy i wewnętrzny dziedziniec (skrzydła 1A i 1B). Dwa wertykalne łączniki-wieże o miękkiej, falującej formie, mieszczące reprezentacyjne klatki schodowe urozmaicają i spajają wizualnie horyzontalne człony gmachu. Analogicznie wyróżniono w bryle ryzalitowane i wyoblone skrajne partie skrzydeł tylnych, w których ulokowano klatki pomocnicze. Oplywowe formy zyskała również zlokalizowana na osi i wkomponowana w podcień dyżurka, wysunięta poza obrys budynku od strony wewnętrznego dziedzińca. Ekspresję zabiegów wykończeniowych uzyskano przez połączenie gładkich elewacji (tynk fakturalny imitujący płytkie boniowanie) ze światłocieniową, układaną pod kątem okładziną piaskowcową, którą wyróżniono wszystkie akcenty kompozycji architektonicznej wyodrębnione w bryle budowli - wertykalne łączniki, tylne ryzalitty, dyżurkę, jak również partię cokołową i słupy. Ponadto naroża skrzydeł frontowych od strony ulicy podkreślono przeskalowanymi boniami. Horyzontalizm kompozycji elewacji podkreślają ujednolicone ciągi prostokątnych okien, zredukowane do niewielkich otworów w strefie poddasza zamkniętej wydatnym gzymsem. Z kolei w surowej okładzinie kamiennych łączników i ryzalitów osadzono niewielkie otwory okienne w kamiennych opaskach oraz wąskie pasma luksferowych przeszkleń – w ryzalicie zachodnim zastąpione oknem termometrowym. Na osi fasady wtórnie umieszczono plastyczną tarczę z godłem państwowym.

Wnętrze charakteryzuje prosty układ pomieszczeń biurowych uszeregowanych wzdłuż korytarzy. Poddawane licznym oryginalny wystrój zachowały jedynie w obrębie czterech klatek schodowych. Najciekawsze rozwiązania zastosowano w dwóch klatkach reprezentacyjnych, każdej poprzedzonej holom, ulokowanych w skrajnych częściach skrzydła frontowego. Wschodnią, zachowaną w pierwotnej postaci, wyposażono w żelbetowe dwubiegowe schody licowane czarnym lastrykiem i obwieszone masywną balustradą metalową osadzoną na słupkach, skomponowaną z elementów tworzących wzór wężyka oficerskiego ujętego w dwie listwy z szeregiem krążków pod szerokim, drewnianym pochwytem. Początkowy bieg ograniczono balustradą pełną stanowiącą przedłużenie ściany. Surowy plastyczny efekt przestrzeni holu współtworzy masywny filar osadzony na uskokowym cokole przechodzącym w wachlarzowe schody biegu wyrównawczego oraz czarna lastrykowa okładzina ożywiona pasmami białego lastryko. Analogiczną klatkę i hol wejściowy w części zachodniej poddano w 2008 roku modernizacji i przystosowano do współczesnych standardów użytkowych, przy zachowaniu efektów kolorystycznych uzyskanych w nowych materiałach. Lastryko zastąpiono kamiennymi płytami posadzkowymi, zachowując pierwotną balustradę, uzupełnioną dodatkowym pochwytem metalowym i systemem szklenia. (pochwyty wymieniony według pierwowzoru). W prostszej formie zrealizowano dwie klatki pomocnicze w północnej części skrzydeł. Do oszczędnej kompozycji elementów geometrycznych opartej na pojedynczym wężyku wprowadzono ciągi pręty imitujące linę. W klatce wschodniej zachowała się pierwotna szara lastrykowa okładzina oraz pojedyncze przykłady dawnej stolarki okiennej i luksferowe przeszklenia (oryginalne na górnym poziomie). Z wyjątkiem wyżej wskazanych elementów stolarka okienna w całym obiekcie została wymieniona.

Obecnie gmach Sztabu Generalnego figuruje w wojewódzkiej ewidencji zabytków nieruchomości oraz w gminnej ewidencji zabytków m. st. Warszawy, jednak z uwagi na szczególne walory zabytkowe zasługuje na objęcie bezpośrednią ochroną konserwatorską. Przede wszystkim budynek stanowi autentyczny dokument swej epoki. Jego znaczące wartości historyczne wynikają przede wszystkim z rangi istniejącej od 1918 roku instytucji stanowiącej jeden z naczelných organów

Polskich Sił Zbrojnych. Tuz przed wybuchem wojny jedynie krótko funkcjonował jako siedziba Sztabu, następnie w okresie okupacji użytkowany przez SS jako koszary, w sierpniu 1944 roku jako starannie umocniony niemiecki punkt oporu znalazł się w rejonie intensywnych walk powstańczych. Zarazem jako prowizoryczne więzienie Stauferkaserne dla wysiedlonej ludności Mokotowa obiekt ten wiąże się z martyrologią cywilnej ludności Warszawy.

Oryginalna architektoniczna koncepcja budynku stylistycznie sytuuje się w nurcie umiarkowanego modernizmu obecnego przede wszystkim w reprezentacyjnej, monumentalnej architekturze gmachów państwowych. Przejawia się to z jednej strony we wprowadzeniu elementów tradycyjnej estetyki – symetrycznego rozkładu akcentów i sygnalizującej rangę budowli osiowości założenia, z drugiej strony w typowo modernistycznych rozwiązaniach, takich jak proste struktury kryjące powtarzalne trakty biurowe i charakterystyczny słupowy prześwit osłaniający strefę wejścia. Tendencje te uwidaczniają się również w obecności krzywizn łagodzących surową geometrię skrzydeł i rozrzeźbiającej bryły okładziny piaskowcowej, chętnie stosowanej jako materiał elewacyjny w tym okresie. Wśród obiektów sytuujących się w tym nurcie i wykazujących pewne formalne analogie z gmachem Sztabu Generalnego można wskazać np. rotundę honorową zaprojektowaną przez Stanisława Brukalskiego i Bohdana Pniewskiego na Wystawę Światową 1937 roku, czy gmach Sądów Grodzkich Pniewskiego. Jednocześnie okazała forma zewnętrzna, kryje skromnie wykończone wnętrza, których walory przejawiają się w masywnych formach holi i klatek schodowych ze starannie zaprojektowanym detalem balustrad. Powyższe cechy świadczą o wysokich wartościach artystycznych przedmiotowego budynku. Z kolei o jego wartościach naukowych decyduje walor typologiczny - siedziba sztabu stanowi obiekt reprezentatywny dla architektury gmachów państwowych i estetyki lat trzydziestych, wzbogacający jednocześnie obraz spuścizny projektowej małżeństwa Brukalskich.

Na podstawie art. 9 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego, lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Definicja legalna zawarta w art. 3 pkt 1 ww. ustawy określa, iż zabytek nieruchomy to nieruchomości, jej części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Wobec powyższego w związku z zasadą prawa cywilnego wyrażoną w art. 46 § 1 Kodeksu Cywilnego (Dz. U. z 1964 r. Nr 16, poz. 93 – ze zm.) – mówiącą, iż nieruchomościami są części powierzchni ziemskiej stanowiące odrębny przedmiot własności (grunt) jak również budynki trwale z gruntem związane lub części takich budynków, jeżeli na mocy przepisów szczególnych stanowią odrębny od gruntu przedmiot własności – wynika, iż ochroną prawną na mocy decyzji o wpisie do rejestru zabytków, objęty jest obiekt wraz z gruntem w granicach jego ścian zewnętrznych. Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt. 1 litera c ww. ustawy ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania, zabytki nieruchome będące dziełami architektury i budownictwa. Z uwagi na zachowane, wyżej opisane, wartości historyczne, artystyczne i naukowe gmach Sztabu Generalnego Wojska Polskiego w Warszawie odpowiada przytoczonej definicji legalnej zabytku, zostaje wpisany niniejszą decyzją do rejestru zabytków nieruchomych województwa mazowieckiego i podlega ochronie prawnej. W szczególności należy zaznaczyć, iż ochroną na podstawie niniejszej decyzji objęto formę architektoniczną budynku wraz z wszelkimi rozwiązaniami wykończeniowymi, jak również nieliczne oryginalne komponenty ukształtowania i wystroju wnętrza.

Wobec powyższego orzeczono jak w sentencji.

Od decyzji niniejszej przysługuje stronom, na podstawie art. 127 Kpa, odwołanie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, które należy złożyć za pośrednictwem tutejszego urzędu (na adres: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie, 00-373 Warszawa, ul. Nowy Świat 18/20) zgodnie z art. 129 § 2 Kpa w terminie 14 dni od doręczenia przedmiotowej decyzji. W myśl art. 130 § 2 Kpa wniesienie odwołania w terminie wstrzymuje wykonanie decyzji.

UWAGA. NUMER REJESTRU ZABYTEKÓW JEST NADAWANY PO STWIERDZENIU OSTATECZNOŚCI NINIEJSZEJ DECYZJI

Załączniki:

1. Załącznik graficzny
2. Pouczenie o skutkach wpisu zabytku do rejestru zabytków

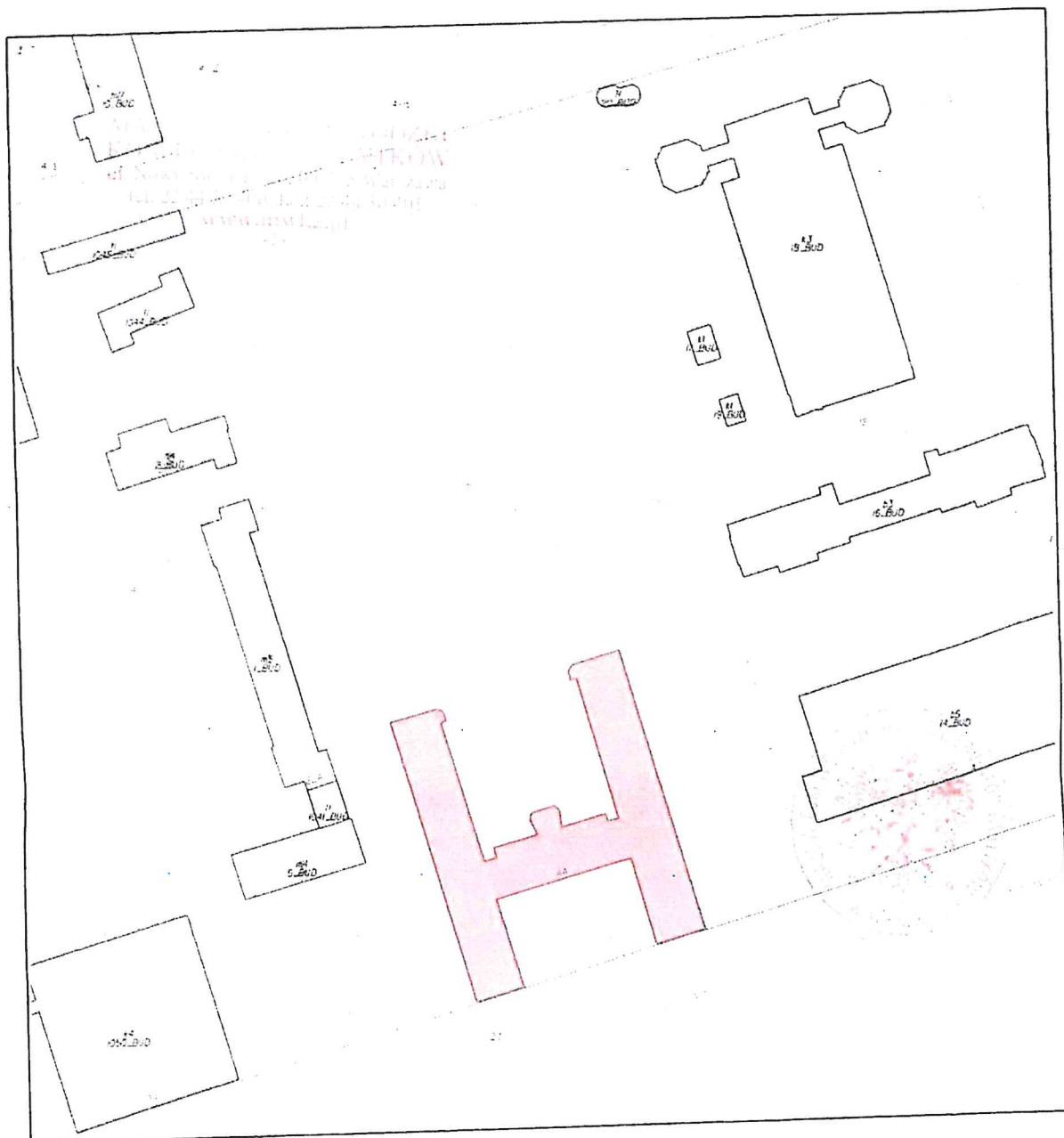
MAZOWIECKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTEKÓW
Jakub Ławicki
mgr inż. Jakub Ławicki

Otrzymują:

1. Minister Skarbu Państwa
ul. Krucza 36/Wspólna 6, 00-522 Warszawa
2. Ministerstwo Obrony Narodowej (Departament Administracyjny)
Al. Niepodległości 218, 00-911 Warszawa
3. 5 x WUOZ a/a (DOM) (nr rej., teczka obiektu, KW, kataster, NID)

Do wiadomości:

1. Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego
ul. Rakowiecka 4a, 00-904 Warszaw
2. Stoleczny Konserwator Zabytków
3. Urząd Dzielnicy Śródmieście m. st. Warszawy (Biuro Architektury i Budownictwa)
ul. Nowogrodzka 43, 00-691 Warszawa

budynek objęty wpisem do rejestru zabytków

Załącznik graficzny do decyzji MWKZ nr 544/2017 z dnia 27. 04. 2017 roku, wpisującej do rejestru zabytków nieruchomości województwa mazowieckiego gmach Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, położony przy ul. Rakowieckiej 4a w Warszawie, na terenie działki ewidencyjnej nr 11 z obrębu 1-01-03

MAZOWIECKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTKÓW

prof. dr hab. Jakub Krawiec

MAZOWIECKI
WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR
ZABYTKÓW

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie
ul. Nowy Świat 18/20, 00-373 Warszawa
tel. (+48) 22 44 30 400
www.mwzkz.pl

WZW.5183.277.2025 JS
Dotyczy: ID3499638

Warszawa,

**Sztab Generalny
Wojska Polskiego**

dotyczy: wniosku do Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków znak sygn. WZW.5183.277.2025 z dnia 01 września 2025 roku (data wpływu), w sprawie wydania opinii konserwatorskiej odnośnie budowy pomnika gen. broni Tadeusza Jordana Rozwadowskiego przed ogrodzeniem Sztabu Generalnego Wojska Polskiego położonego przy ul. Rakowieckiej 4A w Warszawie, na działce ew. nr 11 z obrębu 1-01-03 dzielnica Mokotów,

Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków, w odpowiedzi na wniosek z dnia 01 września 2025 r., przedstawia poniższe zalecenia konserwatorskie.

Teren, na którym ma zostać wybudowany pomnik, ujęty jest w gminnej ewidencji zabytków pod nr. MOK24836, Zarządzeniem Prezydenta m. st. Warszawy z dnia 24 lipca 2012 r. jako układ urbanistyczny Starego Mokotowa.

W związku z planowaną realizacją pomnika gen. broni Tadeusza Jordana Rozwadowskiego przed gmachem Sztabu Wojska Polskiego przy ul. Rakowieckiej 4a w Warszawie, przed ogrodzeniem, należy uwzględnić szereg uwarunkowań konserwatorskich i przestrzennych wynikających z charakteru miejsca, jego historycznego znaczenia oraz istniejącego kontekstu architektoniczno-urbanistycznego.

Pomnik powinien zostać usytuowany w sposób harmonijny względem reprezentacyjnej fasady budynku Sztabu WP, najlepiej na osi wejścia głównego, z zachowaniem odpowiednich proporcji i rytmu przestrzennego. Lokalizacja pomnika przed ogrodzeniem jest dopuszczalna pod warunkiem, że jego obecność nie zaburzy percepcji zabytkowej architektury budynku ani nie ograniczy czytelności jego kompozycji. Konieczne jest zachowanie istniejących powiązań widokowych z ulicą Rakowiecką oraz zapewnienie właściwego wyeksponowania pomnika w przestrzeni publicznej, z poszanowaniem układu zieleni, ciągów pieszych i infrastruktury.

Forma artystyczna pomnika powinna być reprezentacyjna i spójna stylistycznie z charakterem miejsca. Zaleca się, aby była to forma realistyczna lub klasycyzująca, odwołująca się do tradycji rzeźby pomnikowej II Rzeczypospolitej. Wskazane jest wykorzystanie materiałów trwałych i wysokiej jakości – takich jak brąz (dla rzeźby) oraz granit lub piaskowiec (dla cokołu) – z wykluczeniem materiałów nietrwałych bądź imitujących kamień. Całość kompozycji pomnikowej, wraz z cokołem, nie powinna przekraczać 5-6 metrów wysokości, aby nie zdominować elewacji budynku ani nie wprowadzać dysonansu przestrzennego. Cokół powinien mieć formę prostą, stonowaną, o geometrycznych kształtach, podkreślających rangę postaci, ale nie konkurujących z nią formalnie.

Treść inskrypcji powinna być zwięzła, jednoznaczna i historycznie rzetelna. Zaleca się uwzględnienie podstawowych informacji biograficznych (imię, nazwisko, stopień wojskowy, lata życia) oraz krótkiej formuły upamiętniającej zasługi generała – na przykład: „Twórca nowoczesnego Wojska Polskiego” lub „Bohater wojny 1920 roku”. Inskrypcje powinny być czytelne i trwałe, wykonane z materiałów odpornych na działanie czynników atmosferycznych.

Teren wokół pomnika powinien zostać zagospodarowany w sposób stonowany i elegancki, z możliwym zastosowaniem niskiej zieleni oraz punktowego oświetlenia. Wszelkie elementy małej architektury, takie jak ławki, tablice informacyjne czy stylizowane słupki, powinny być dostosowane do charakteru miejsca oraz podporządkowane kompozycji pomnikowej. Wskazane jest zachowanie spójności materiałowej i kolorystycznej z otoczeniem.

Należy podkreślić, że budynek Sztabu Wojska Polskiego, wraz z otoczeniem i ogrodzeniem, objęty jest ochroną konserwatorską – jako obiekt ujęty w gminnej ewidencji zabytków lub w rejestrze zabytków. W zatem szczególności należy dążyć do ochrony integralności historycznego układu przestrzennego i uniknięcia ingerencji w pierwotną kompozycję architektoniczną. Roboty budowlane (kwalifikowane do pozwolenia na budowę) na tym terenie wymagają uzgodnienia z Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, zgodnie z art. 39 ust. 3 ustawy Prawo budowlane.

Projekt pomnika generała Tadeusza Rozwadowskiego powinien stanowić wyważone połączenie wartości artystycznych, historycznych i urbanistycznych. Jego forma powinna sprzyjać refleksji, edukacji historycznej oraz godnemu upamiętnieniu jednej z kluczowych postaci w historii polskiego wojska i niepodległości II Rzeczypospolitej. Celem zwiększenia dostępności informacyjnej o postaci generała, zastosowane mogą być współczesne technologie w przestrzeń otaczającą pomnik (np. dyskretnie umieszczone kody QR, ekran informacyjny lub panel multimedialny zintegrowany z otoczeniem bądź Inteligentne oświetlenie z narracją świetlną).

Z up. MAZOWIECKIEGO WOJEWÓDZKIEGO
KONSERWATORA ZABYTKÓW

/-/

Kinga Bogdanowska- Dzigowska
Kierownik Wydziału Zabytków Warszawy
/podpisano elektronicznie/

Otrzymuje:

1. Adresat
2. Aa

Kwalifikowany podpis elektroniczny ma skutek równoważny podpisowi własnoręcznemu (art. 25 ust. 2 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 910/2014 z dnia 23 lipca 2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym oraz uchylające dyrektywę 1999/93/WE).

Niniejszy wydruk pisma, na podstawie art. 39³ kodeksu postępowania administracyjnego, nie wymaga podpisu odrębnego. Pismo zostało wydane w formie dokumentu elektronicznego przy wykorzystaniu systemu teleinformatycznego i podpisane kwalifikowanym podpisem elektronicznym. Wydruk pisma stanowi dowód tego, co zostało stwierdzone w piśmie wydanym w formie dokumentu elektronicznego. Imię i nazwisko oraz stanowisko służbowe osoby, która pismo podpisała, a także identyfikator pisma nadawany przez system teleinformatyczny, za pomocą którego pismo zostało wydane – w załączeniu.